

Ehitusjätised Jaani kirikul

Ain Kallis, ilmainimene , 4. juuli 2005 00:00

Otsides vanadest Postimehe numbritest uudiseid tolleaegse ilma kohta, sattusin kirjutisele «Saja aasta pärast meie ülikooli linnas» (PM 19. juuli 1899).

Hansapäevade ja Jaani kiriku taaspühitsemise nädala järel – ja kohalike omavalitsuste valimiste eel – on kindlasti paslik vaadata, kuidas «muistsed» tartlased oma kodulinna 1999. aastal ette kujutasid.

Korjused tiigist kadunud

Lugu on lihtne: mingil moel ärkab ellu ja teeb külaskäigu sajandi taha – ehk siis 1999. aastasse – linnakodanik Anton Antonson. Ta kohtub «linna tööde tehnilise juhataja» Hans Lillepõlluga, kes annab saja aasta tagant tulnud külalisele infot vahepeal toimunud muutustest ülikoolilinnas.

Antonsoni esimene mulje: «Igal poolt paistab mulle kätte, et inimesed minu äraoleku ajal mitte ei ole töötanud, vaid on oma käsi ja mõistust seks tarvitanud, et eneste ümbrust kaunistada, elule lahkemaks, sündsamaks teha. Meltsiveski tiik, mis sajandivahetusel oli haisev, näotu ning täis lõpnu kasside ja koerte korjuseid, oli kadunud ja selle asemel kasvas ilus puiestik.»

Otsekui uus pühakoda

Suured muutused on toimunud Jaani kirikuga, see näib külalisele «otsekui uuena».

Antonson pärib võõrustajalt: «Õelge mulle, armas sõber, kuidas Saksa kirik nõnda ilusaks, puhtaks ja nägusaks saanud? Ilusad karniisid, simsid ja päälisehitused annavad temale hoopis ilusama paiste kui saja aasta eest?»

Ja jätkab kohe Jaani kiriku kirjeldamist: «Isegi kunstniku käsi näib tema kaunistamise juures tegev olnud olevat, mis saja aasta eest Tartus ainult naisterahva riiete juures vahest tööd leidis.»

Kiriku vahepeal mustaks värvunud telliskivid on jälle punaseks nühitud. Aga mitte ainult...

Antonson raporteerib Jaani kiriku puhastustöid: «Ja leiti mitmest kohast tui sõnniku ja lubja kõntsa alt endiseid kaunistusi, millest küll hästi aru ei saanud, mis need õieti pidanud olema. Kuid aimata võis siiski, et nad omal ajal inimese kehajagude kujutused olivad olnud. Ilusaks ei võinud neid nähtavale tulnud jätiseid mitte nimetada.

Selle kiriku puhastamisega oli ka niisugune lugu. Puhastati pääsajaliselt nende vanaaja kunsti jätiste ülesostmise pärast, mitte kivide punaseks nokitsemine ei olnud esi-algne eesmärk. Aga esiteks ei leitud neid ilustusi kuigi palju; teiseks ei olnud nende kunstiväärtus mitte nokitsemise vaeva väärt. Aga sel ajal oli kõik, mis vana, ilus...

Kiriku puhastamine võttis muidugi mõista palju raha. Ja päälegi on need väljanokitsetud pääd jne, mis alt nagu ümmargused uulitsakivid võisivad välja näha, vaatamiseks igavaks läinud.

15 aasta eest (s.t. 1984.a. – A.K.) on kirik ära lubjatud ja meieaegsel kaunistamisviisil ilustatud, kusjuures

kunstniku käsi ei tohtinud puududa.

Tänapäevane inimene nõuab enam, kui vanaaja riismed temale võivad pakkuda. Vanaaja ehitusjätised on aga kõrvale pandud, et igamees näha võib, keda need huvitavad.»

Emajõe tunnel

Emajõe ääres, Laia tänava pikendusel, leiab Antonson eest «ühe imelise templi sarnase toreda sammasehitise, mille varjul olevaisse koopaisse uulits ja raudtee roopad ära kadusivad». Siit algab odava maagaasiga valgustatud Emajõe tunnel, mis puusilla aset täidab. Puusild olevat kokku varisenud ning matnud hulga linnaisasid enda alla. Kapitaalne Kivisild oli omakorda kitsaks jäänud, seega tekkis linnal pakiline vajadus tunneli ehitamiseks.

(Tegelikult pidas Puusild vastu ligi veerandsada aastat, enne kui 1923. aasta suvel ära põles. Selle asemele rajati kolme aasta pärast moodne raudbetoonist Vabadussild. Muide, tsiteeritava artikli ilmumise päeval avaldati Postimehes sõnum Puusilla remondi kulu kohta, kus loodetakse, et «meie auuliku kaaskodaniku Anton Antonsoni teravsõnalisest loost tähendatud hädaohtu, et linnavalitsuse asemikud tulevikus silda läbikatsudes hirmsa kärinaga Emajõe märgadesse laenettesse sadaksivad, mitte nii pea karta ei ole.» Muuseas – sillal oli remondi ajal tõesti leitud pehkinud kohti.)

Hea ujumisoskusega linlased

Linnaametnik selgitas, et praegu, see tähendab 1999. aastal, on vana Kivisild sõidukitele suureks takistuseks: kahe linnaosa vahelise liikluse hõlbustamiseks on konstrueeritud kitsamad vankrid, nn. Tartu Kivisilla kaarikud, ja kehtestatud ka muutsuunaline liikluskorraldus – üks tund ühes, teine teises suunas. (Kivisild oli tõesti kitsas – sammaste kohal oli sõidutee laius vaid 4 meetrit.) Need kodanikud, kel aga väga kiire, ujuvad üle jõe, mis soodustab kõvasti tartlaste ujumisoskuse kasvu...

Siinkohal katkes ekskursioon, kuna hr. Lillepõld pidi linnavalitsusse tõttama – käes oli vastuvõtuaeg.

Selline oli kellegi X-i avaldatud tulevikuvision – Jaani kiriku puhul pigem õudne nägemus – hansalinnast Tartust XX sajandi lõpul.

Ettepanekuid ummikute kõrvaldamiseks ja Emajõe forsseerimiseks tasuks aga ehk kõrva tahagi panna?